

NWSA-Humanities
ISSN: 1306-3111/1308-7320
NWSAID: 2014.9.4.4C0189

Status : Original Study
Received: April 2014
Accepted: October 2014

E-Journal of New World Sciences Academy

**Hicran Hanım Halaç
Sibel Özdemir İlhan**

hhhalac@anadolu.edu.tr, sozdemir82@gmail.com
Anadolu University, Eskişehir-Turkey

<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2014.9.4.4C0189>

**KENTSEL İMGE OLARAK SAAT KULELERİ; II. ABDÜLHAMİT HAN DÖNEMİ SAAT
KULELERİNİN İSTANBUL DIŞI TÜRKİYE COĞRAFYASINDA DAĞILIMLARI VE BİR
TİPOLOJİ DENEMESİ**

ÖZET

18. yy ile birlikte başlayan Osmanlı Mimarlığındaki batılılaşma, 19.yy'ın sonlarında doruğa ulaşmıştır. Bu kapsam içinde Osmanlı'da var olan Klasik mimarlık, özellikle II. Abdülhamid Han Döneminde (1876-1909), üstlendiği merkezi devleti tüm imparatorlukta temsil etme misyonuyla ayrı bir önem kazanmıştır. Tek kule tipi yapıların otoritenin simgesel ifadesi olarak algılandığı görülmüştür. Osmanlı Devleti de batıdan gördüğü bu tarz yapıları yaparak hem gücünü gösterecek hem de halka hizmet edecektir. Saat Kuleleri ile ilgili yapılmış çalışmalarını incelediğimizde; katalog bilgisi dışında tekil saat kulelerinin kentlerdeki konumlanışı dışında tipolojik bir çalışmanın olmayışı. Bu alandaki çalışmalarımızın ilkinin II. Abdülhamit Dönemine tarihlenen 32 adet İstanbul dışındaki Türkiye coğrafyasında tespit edilebilen yok olmuş veya halen ayakta olan tekil saat kulelerinin ülke dağılımlarını ortaya koyup, balkonları üzerinden de bir tipoloji denemesi yapmak oluşturmuştur. Ayrıca bu araştırma makalesi kültürel mirasımızı korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak için oldukça önemli bir veri kaynağı olan karşılaştırmalı çalışmalara da taban oluşturabilecek tipolojik araştırmalara yeni bir açılım yapmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: II. Abdülhamit Han Dönemi, Saat Kulesi, Tipoloji, Kentsel İmge, Kent Belleği

**URBAN IMAGE OF THE CLOCK TOWER; IN THE PERIOD OF II. ABDÜLHAMİT, THE
DISTRIBUTION OF CLOCK TOWERS OUTSIDE ISTANBUL IN THE GEOGRAPHY OF TURKEY
AND A TYPOLOGY TRIAL**

ABSTRACT

In Ottoman Empire, Westernization period started in 18th Century and peaked in 19th Century. In this context, existing Classical Architecture in Ottoman Empire, especially in the period of Abdülhamit Han (1876-1909), mission is to represent the central government gained a special importance. It was seen that single tower type structures was the symbol of the authority. Ottoman Empire made such buildings from western civilizations and not only showing the power but also serving people. In addition to this, it was the pointer of a new era in Anatolia like Western Civilizations. When we examine the work about the Clock Tower, there is not any typological study except for catalog knowledge. The first study about the topic was in the period of II. Abdülhamit. There were 32 single clock tower outside Istanbul in the geography of Turkey, which are mostly destroyed or ruined. For the rest, they are used to examine a typology over their balcony. In addition, this research article is really important database to preserve our cultural heritage and to transfer to future generations. Also, this research article aims to form the base comparative studies and typological research.

Keywords: The Period of II. Abdülhamit Han, Clock Tower, Typology, Urban Images, Urban Memory

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Bilindiği üzere, 19 yy Osmanlı'sının öykündüğü kavram "batılılaşmadır". Bu zaman dilimine kadar, batıdan sadece teknik unsurları almayı kabul ettiği halde, 19.yy'da yönetim anlayışı, hukuk, eğitim başta olmak üzere birçok alanda batıyı model olarak seçmiştir (İnalçık, 1996). Özellikle Tanzimat Fermanı, Osmanlı için geri dönülmez bir yola çıkışın dönüm noktasıdır. Kimilerine göre "kızıl sultan", kimilerine göre de "ulu hakan"dır dönemin padişahı Sultan II. Abdülhamid. (Georgeon, 2006; Armağan, 2006). İlber Ortaylı'ya göre (2006) Abdülhamid devrinin(1876-1909) ideolojisi, kendi saptadıkları ihtiyaçlar ile model ithalatında belirleyici olan ihtiyatlı batılılaşma olarak tanımladığı, gelenekle birlikte var olan modernleşmedir. Batılılaşmayı gerektiren faktörler dıştan gelen moda eğilimler değil, içte oluşan zorunluluklardır.

Modern monarşinin kurulması ve meşrulaştırılmasında, demiryolları, telgraf, fabrikalar, nüfus sayımları, pasaport, buharlı gemiler, dünya fuarları, batılı stillerle inşa edilmiş devlet yapıları ve kentlerin yeni imgesi saat kuleleri, çağdaşlığın teknik araçları olarak kullanılmıştır(Deringil, 2002).

Osmanlı topraklarında saat kuleleri ile eldeki veriler doğrultusunda en erken 16. yy'ın ikinci yarısında Üsküp/Makedonya, Banja Luka/Bosna Hersek ve Jagodina/Sırbistan'da birer adet olmak üzere Doğu Avrupa, Balkan coğrafyasında karşılaşırlar (Kreiser, K. (2006). Evliya Çelebi Seyahatnamesinde (Evliya Çelebi, 1938). Arnavutluk'daki Elbasan ve Berat'da olmak üzere iki adet saat kulesinden bahseder.

16.yy'da Osmanlı hayatına giren saat kulesi yapma geleneği 18. ve 19.yy'da batıdan doğuya doğru giderek artmıştır. Saat kulelerinin Anadolu'nun içlerine kadar yayılmasının en kuvvetli sebebi ise II.Abdülhamit'in tahta çıkışının 25.senesinde (1901), Valilere saat kulesi yapımıyla ilgili gönderdiği fermanıdır. Aslında ülkede Tanzimat öncesinde var olan federatif yapıdan, Tanzimat sonrasında merkezi devletin egemen olduğu bir yapıya geçilmiş; İmparatorluk toprakları çeşitli yıllarda çıkarılan nizamnamelerle (1858, 1864, 1871) vilayetlere bölünmüştür. Vilayetler bağlı livalardan, livalar bağlı kazalardan ve kazalar da bağlı köylerden oluşmaktadır (Aktüre, 1983; Tekeli, 1983; Gündoğdu, 1988). O dönemde saat kuleleri devletin halkın ve toprakların üzerindeki hakimiyetinin de bir simgesi olarak görülmüştür. İstanbul merkez olarak kabul edildiğinde Anadolu'da yapılan kulelerin amacı bu hakimiyet temsili olarak inşa ettirilmiştir. Padişahın kentlerdeki simgesel varlığının ve egemenliğinin görsel teyidiydi. Bütün bu yapılar imparatorluk armaları ve diğer saltanat simgeleriyle farklı biçimlerde de olsa yerel düzeyde iktidarı açığa vurmaları açısından önemliydiler (Çağrı Güntan, 2007:48).

Söz konusu merkezi yapılanma, özellikle Osmanlı taşrasında önemli değişimleri de beraberinde getirmiştir. Tanzimat sonrasında kente yeni bir düzen verilmiş, imparatorluğun varlığını, gücünü simgeleyen yeni yapılar, batılı klasik üslupla inşa edilmiştir (Yerasimos, 1999; Çelik, 1996). Bu dönemdeki kent düzenlemelerinde genellikle şu yol izlenmiştir: Öncelikle şehrin eski kent merkezinin dışına, geniş, düz bir ana cadde açılmış (genellikle adı Hamidiye caddesi), bu cadde şehrin, varsa istasyonu veya limanı ile hükümet meydanını bağlamıştır. Caddenin üzerinde batılı yaşam tarzına uygun, altta vitrinli dükkanların bulunduğu klasik üsluplu konutlar inşa edilmiştir. Hükümet meydanında ise Hükümet konağı, redif dairesi, jandarma binası vs. gibi devlet yapıları ve saat kulesi yer almaktadır (Lory ve Popovic, 1999; Georgeon, 1999; Kaynar, 2000). Hükümet konağı ve diğer resmi yapıların açılışları genellikle, temsil ettiği

imparatorluğa uygun olarak, Sultan'ın cülus (tahta çıkış) kutlamalarında törenlerle gerçekleştirilmiştir¹.

Yapıldıkları dönemde genellikle şehrin en yüksek yapıları olan saat kuleleri önemli kamu yapılarının yanına, odak noktası olan meydanlara ya da yerleşim biriminin en yüksek tepesine yerleştirilmişlerdir. Kentsel imge oluşturan saat kuleleri şehirleri ve kasabaları süsleyen birer anıt, sembol ve odak noktasıdır.

Saat kuleleri zamanı göstermenin yanında, yangın ve gözetleme kulesi, sisli puslu havalarda yön gösterici olarak kullanıldığı gibi bazıları kaidelerindeki çeşmelerle sebil, altlarındaki odalarla da muvakkithane ve üzerlerinde taşıdıkları hava olaylarını ölçen rüzgârgülü ile çok fonksiyonlu yapılar olarak inşa edilmişlerdir. Ayrıca din ve devlet işlerinin ayrılmasına, devlet dairelerinin ezani saat yerine, Batıda olduğu gibi Güneş saatiyle çalışma düzenine girmesine neden olmuştur.

Saat kulelerinin pek çoğu kaide, gövde, petek, köşk ve çatı gibi kısımlarından oluşmaktadır. Genel olarak kaide kısmında bir oda ve üst kotlara çıkmak için merdiven bulunmaktadır. Gövde kısmında bu merdiven devam etmektedir. Köşkün içinde de saat mekanizması yer almaktadır. Sesin rahat duyulması için çoğunda yer yer pencereler mevcuttur.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Araştırma makalemiz İstanbul dışındaki Türkiye coğrafyasında yer alan II. Abdülhamit Dönemi'nde yapıldığı düşünülen, herhangi bir yapının eki olmayıp, küçük yan işlevlerin dışında sadece saat kulesi olarak kullanıldığı tespit edilen "tekil kule saatleri" kapsamaktadır. Pek çok saat kulesi hakkında genel kaynak teşkil eden kitaplar (Acun, 1994 ve 2011; Cansever, (2009), bazı saat kuleleri hakkında bilgi elde edebildiğimiz tezler (Duymaz, 2003; Güntan, 2007; Altınışık, 2012.), Safranbolu Saat Kulesi ve Zaman Ölçerler Sempozyumunda sunulan pek çok bildiri, farklı yayınlarda yer almış bölümler ve makaleler (Şapolyo, 1969; Acun, 1991 ve 1992; Cengizkan 1996 ve 2002; Tanyeli, 1998a Ve 1998b; Klaus Kreiser, 2006; Gürbüz, 2009; Uluengin, 2010) ve görsel pek çok fotoğrafa ulaşabildiğimiz oldukça çok internet kaynağı konuyla ilgili zihinsel zenginleşmemize katkı koymuştur.

Saat Kuleleri ile ilgili yapılmış çalışmalarını incelediğimizde halen varlığını devam ettiren ve geçmişte varlığından haberdar olduğumuz kuleler için katalog bilgisi dışında herhangi bir yapıyla birlikte olmayan tekil saat kulelerinin kentlerdeki konumlanışı dışında tipolojik bir çalışmanın olmayışı bu alandaki çalışmalarımızın ilkinin belirledi. Bu araştırma makalesinde, II. Abdülhamit Döneminde yapıldığı düşünülen 32 adet İstanbul dışındaki Türkiye coğrafyasında yok olmuş veya halen ayakta olan tekil saat kulelerinin ülke dağılımlarını tespit edip balkonları üzerinden de bir tipoloji denemesi yapmak olmuştur. Ayrıca bu araştırma makalesi kültürel mirasımızı korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak için oldukça önemli bir veri kaynağı olan karşılaştırmalı çalışmalara da taban oluşturabilecek tipolojik araştırmalara yeni bir açılım yapmayı hedeflemektedir.

Yöntemin olarak öncelikle tüm kaynaklardan bilgi ve belgeleri derleyip saat kulelerinin tamamını analizlerimizi yapabilmek üzere tablolaştırarak bizim belirlediğimiz bölge sınırları içinde, dönem de, ve türde halen ilk yapıldığı yerde varlığını devam ettirenleri ve yok olanlar olarak tespit edilmiştir. Akabinde yok olanların eski fotoğrafları, resimleri, pulları vb. bilgilerine ulaşmaya çalışıp bu gruptaki saat kuleleri bulabildiğimiz bu belgeler ışığında değerlendirmeye alınmıştır. Tespit ettiğimiz bu bilgiler çerçevesinde

¹ Başbakanlık Osmanlı Devlet Arşivi'nde konuyla ilgili belgeler bulunmaktadır.

II. Abdülhamit Han Dönemi tekil saat kulelerinin İstanbul dışı Türkiye coğrafyasında dağılımları ortaya koyulmuştur. Bu aşamadan sonra elde edilen bilgiler doğrultusunda balkonların durumları değerlendirilip, gruplamaları yapıp tipolojisi oluşturulmuştur.

3. BULGULAR VE DAĞILIM (FINDINGS AND DISTRIBUTION)

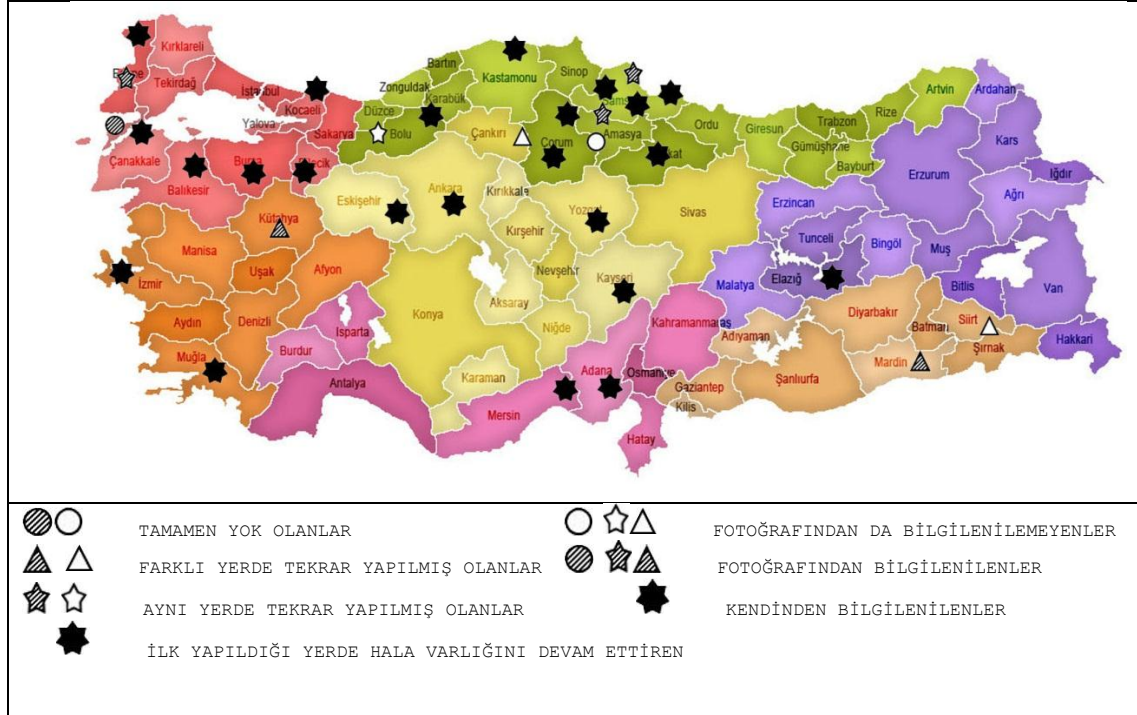
Kaynaklardan II. Abdülhamit döneminde yapıldığı tespit edilen 32 adet saat kulesi üzerinde yaptığımız araştırmalarda tamamen yok olan 2 adet, Farklı bir yerde tekrar yapılmış olan ve aynı yerde tekrar yapılmış olan 4'er adet saat kulesine rastlarken, İlk yapıldığı yerde hala varlığını devam ettiren 22 adet saat kulesinden Elazığ Maden'deki kullanılmaz ve Edirne'deki de harap durumdadır. Edirne Saat Kulesinin inceleme yaptığımız dönemde aynı yerde 10 yıl ara ile iki farklı tasarımla varlığını tespit etmekteyiz.

Tablo 1. II. Abdülhamit Han Dönemi İstanbul dışı Türkiye coğrafyasındaki tekil saat kulelerinin dağılımı
(Table 1. In the period of II. Abdülhamit, the distribution of clock towers outside Istanbul in the geography of Turkey)

		Eski fotoğraflarına Ulaşılamayan		Eski fotoğraflarına Ulaşılan		Yapının üzerinden İncelenen		Toplam	Genel Toplam
		Saat Kuleleri	Adet	Saat Kuleleri	Adet	Saat Kuleleri	Adet		
Yok Olanlar	Tamamen yok olanlar	Çorum-Mecitözü,	1	Çanakkale-Gelibolu,	1			2	10
	Farklı yerde tekrar yapılmış olanlar	Çankırı, Siirt	2	Kütahya, Mardin	2			4	
	Aynı yerde tekrar yapılmış olanlar	Bolu-Mudurnu,	1	Amasya-Gümüşhacıköy, Samsun, Edirne (1884),	3			4	
	İlk yapıldığı yerde hala varlığını devam ettirenler					Adana Büyük, Bolu-Gerede, Ankara, Kastamonu, Edirne (1894) Muğla, Samsun-Ladik Çorum-Sungurlu Tarsus Çorum Çanakkale Eskişehir-Sivrihisar Elazığ-Maden İzmir Balıkesir, Tokat İzmit (Kocaeli) Bursa-Tophane Kayseri Samsun-Vezirköprü Bilecik Yozgat	22	22	22

Kaynaklardan bu dönemde yapıldığını tespit ettiğimiz Kütahya, Samsun, Edirne, Çanakkale-Gelibolu, Amasya-Gümüşhacıköy saat kuleleri sadece eski fotoğraflardan inceleyebildiğimiz saat kuleleridir. Çankırı, Mardin, Siirt, Çorum-Mecitözü ve Bolu-Mudurnu saat kulelerinin fotoğraf ve gravür türü verilerine ulaşılamamıştır.

Kaynaklardan bu dönemde yapıldığını tespit ettiğimiz günümüzde varlığını sürdüren ve geçmişte varlığından haber olduğumuz Saat Kulelerini Bölgelere göre tasnif etmek ülke genelinde dağılımlarını tespit etmemizi sağlamıştır. Varlığını bildiğimiz 32 saat kulesinden üçü batı, sekizi orta Karadeniz de olmak üzere %34,38 ile 11 adedi Karadeniz Bölgesinde, %25 ile Sekiz adedi Marmara Bölgesinde, %15,63 ile beş adedi İç Anadolu Bölgesinde, %9,37 ile üç adedi Ege Bölgesinde, %6,25 ile iki'sher adette Akdeniz ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde yer alırken %3,12 ile bir adet Doğu Anadolu Bölgesinde tespit edilmiştir.

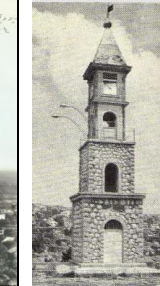

Şekil 1. Türkiye haritasında II. Abdülhamit Han dönemi saat kulelerinin İstanbul dışı Türkiye coğrafyasında dağılımları (Figure 1. On the map of Turkey, In the period of II. Abdülhamit, the distribution of clock towers outside Istanbul in the geography of Turkey)

4. BALKONLAR ÜZERİNDEN BİR TİPOLOJİ DENEMESİ (A TYPOLOGY TRIAL OVER BALCONIES)

İlk yapıldığı yerde hala varlığını devam ettirenler ve yok olmalarına rağmen eski fotoğrafına ulaşabildiğimiz toplam 28 adet saat kulesini balkonlarının mevcudiyeti, balkon tipleri, sayıları ve balkonların kule üzerinde konumlanışlarına göre değerlendirerek henüz saat kuleleri için yapılmamış bir tipoloji denemesini yapmak hedeflenmiştir.

Tablo 2. II. Abdülhamit Han dönemi İstanbul dışı Türkiye coğrafyasındaki tekil saat kulelerinin tipoloji denemesi
(Table 2. In the period of II. Abdülhamit, the a trial typology of clock towers outside Istanbul in the geography of Turkey)

	BALKONSUZ	BALKONLU				Çok Balkonlu
		Küçük çıkma balkonlu	Bütüncül Balkonlu Tek Balkonlu			
			Kaide üstünde	Petek altında		
				Çıkmayla	Form daralmasıyla	
SAAT KULELERİ	1.Kütahya 2.Adana 3.Bolu-Gerede 4.Kastamonu 5.Muğla 6.Elazığ-Maden 7.Balıkesir 8.Kayseri 9.Çanakkale-Gelibolu 10.Edirne (1894) 11.Bursa-Tophane	1.Ankara 2.Balıkesir 3.İzmir	1.İzmit 2.Çanakkale	1.Samsun 2.Samsun-Ladik 3.Samsun-Vezirköprü 4.Çorum 5.Çorum-Sungurlu 6.Amasya-Gümüşhacıköy 7.Tokat 8.Yozgat 9.Tarsus	1.Eskişehir-Sivrihisar	1.Bilecik 2.Edirne (1884)
Sayı	11	3	2	9	1	2
%	39,29	10,71	7,14	32,14	3,58	7,14
ÖRNEKLER						
	Adana Saat (1)	Balıkesir Saat Kulesi (2)	Çanakkale Saat Kulesi (3)	Tokat Saat Kulesi (4)	Eskişehir-Sivrihisar Saat Kulesi (5)	Bilecik Saat Kulesi (6)

4.1. Balkonsuz Saat Kuleleri (Clock Towers Without Balconies)

Değerlendirebildiğimiz 28 adet saat kulesinden %39,29 ile 11 adedi balkonsuz olarak inşa edilmiştir. Kütahya, Adana, Bolu-Gerede, Kastamonu, Muğla, Elazığ- Maden, Balıkesir, Kayseri, Çanakkale - Gelibolu, Edirne (1894), İzmir ve Bursa-Tophane'de yapılmış olan saat kuleleri balkonsuz saat kuleleri kategorisinde yer almaktadır. (Siirt, Mardin)

4.2. Balkonlu Saat Kuleleri (Clock Towers with Balconies)

4.2.1. Küçük Çıkma Balkonlular (Small Overhanging Balconies)

Saat kulesinin gövdesinde belli bir yükseklikte dışa taşıdığı yüzeyden daha küçük olarak çıkma yapan balkonlara sahip saat kulelerine "küçük çıkma balkonlu saat kuleleri" şeklinde tanımlanabilir. Bu grupta %7,14 ile iki adet saat kulesi tespit edilmiştir. Plan şeması sekizgen olan Ankara saat kulesinde şehre hakim sadece tek küçük çıkma balkon tespit edilirken, Balıkesir ve İzmir Saat Kulesinde ise dört yöne referans veren küçük çıkma balkona rastlanmıştır.

4.2.2. Bütüncül Balkonlular (Holistic Balconies)

Gövde etrafını belli yükseklikte veya yüksekliklerde çepeçevre saran tüm yönler hakim olunabilen balkonlara sahip saat kuleleri "bütüncül balkonlu saat kuleleri" olarak tanımlanabilir. %50 ile 14 adet bütüncül balkonlu saat kulesi tespit edilmiştir. Bu tip kendi içinde "tek balkonlu" ve "çok balkonlu" saat kuleleri olarak ikiye ayrılabilir.

4.2.3. Tek Balkonlular (Single Balconies)

Sadece belli bir yükseklikte bütüncül balkona sahip olan saat kuleleri "tek balkonlu saat kuleleri" olarak tanımlanabilir. %41,86 ile 12 adet saat kulesi tespit edilmiştir. Balkonların saat kulesi üzerinde konumlanışına göre bu gruba kendi içinde ikiye ayrılabiliriz.

- **Balkonları Saatin Yüzeve Asıldığı Petek Kısımının Altında Yer Alanlar:** Balkonları saatin yüzeve asıldığı petek kısmının altında yer alan %34,72 ile 10 adet saat kulesi tespit edilmiştir. Bu saat kulelerine bakıldığında balkonun iki farklı oluşma şekli dikkat çeker.

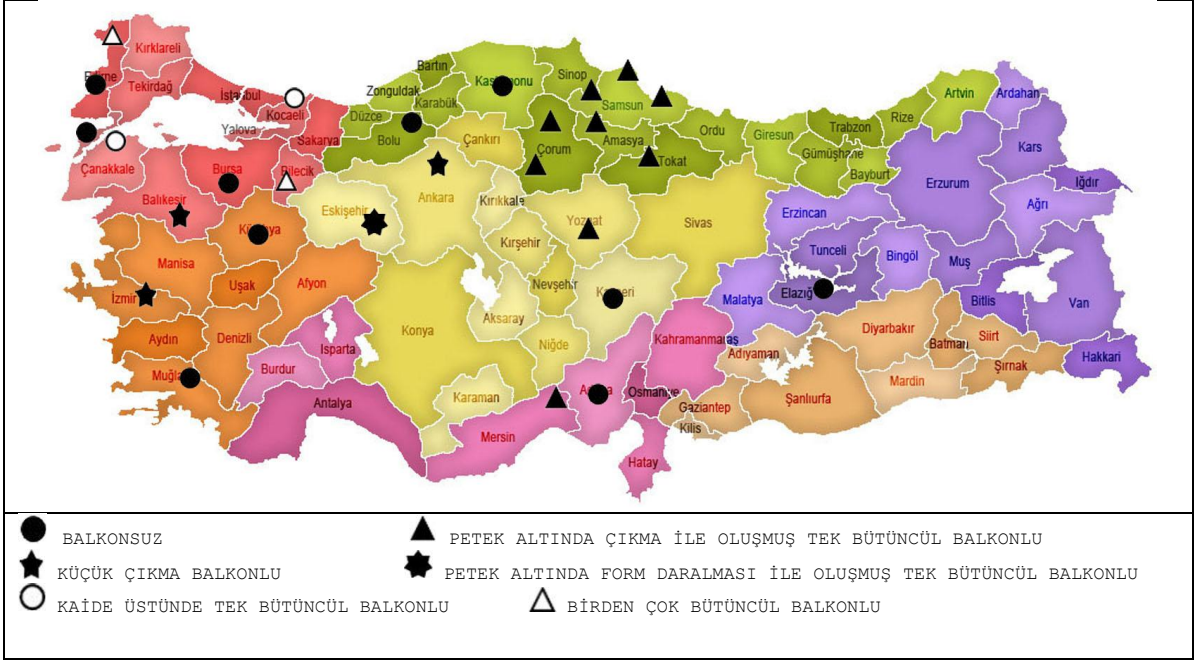
- o Balkon oluşma şekillerini incelediğimizde %32,14 ile 9 adet saat kulesinde rastlanan çıkma şeklinde genellikle gövdeden dışa doğru genişleyen balkonlara sahip ve çıkma altları oldukça süslü olan kuleler bu sınıflamada yer alır. Bu kategorideki saat kuleleri Samsun, Samsun-Ladik, Samsun-Vezirköprü, Çorum, Çorum-Sungurlu, Amasya-Gümüşhacıköy, Tokat, Yozgat, Tarsus saat kuleleridir.

- o Bir diğer balkon şekli form daralmasından oluşandır. Bu grup formun prizmal küçülmelerle tamamlandığı saat kulelerinde, büyük prizmadan küçük prizmaya geçişte oluşan düzlük alanı balkon olarak kullanır. Değerlendirilmeye alınan saat kuleleri arasında %3,58'lik oran ile sadece Eskişehir-Sivrihisar Saat Kulesi bu kategoridedir.

- **Balkonları Kaide üstünde Konumlananlar:** Bu grup saat kulelerinde kaide üstünde hem büyük prizmadan küçük prizmaya geçişte oluşan düzlük alanı hem de çıkma şeklinde dışa doğru genişleyerek oluşturulan alanı birlikte kullanan çıkma altları zengin süslemeli balkonlar tespit edilmiştir. Bu grupta %7.14 ile Çanakkale, İzmit Saat Kuleleri yer almaktadır.

4.2.4. Birden Çok Balkonlular (Multiple Balconies)

Bu grup formun prizmal küçülmelerle tamamlandığı, her büyük prizmadan küçük prizmaya geçişte oluşan düzlük alanı balkon olarak kullanan saat kulelerinden oluşur. Bu grupta %7.14 ile iki adet saat kulesi tespit edilmiştir. Bu grupta yer alan Bilecik iki balkonluya ve Edirne (1884) üç balkonluya örnek teşkil etmektedir.

Şekil 2. Türkiye haritasında II. Abdülhamit Han Dönemi Saat Kulelerinin İstanbul dışı Türkiye Coğrafyasında tipolojik Dağılımları (Figure 2. In the period of II. Abdülhamit, the a trial typology of clock towers outside Istanbul in the geography of Turkey)

4.2.5. Bölgelere Göre Tipolojik Dağılım (Typological Distribution by Region)

Balkonsuz Saat kuleleri;
Değerlendirmemize dahil olan 28 adet saat kulesinden 11 adet "balkonsuz saat kulesi"nin %27,27 ile 3 adeti Marmara bölgesinde, %18,18 ile 2'şer adeti Ege ve Batı Karadeniz Bölgesinde ve %9,09 ile birer adeti İç Anadolu, Akdeniz ve Doğu Anadolu Bölgesinde yer almıştır.

- **Küçük Çıkma Balkonlu Saat Kuleleri:** Değerlendirmemize dahil olan 28 adet saat kulesinden 3 adet "Küçük Çıkma Balkonlu Saat Kulesi"nin %33,3 ile birer adeti İç Anadolu, Ege ve Marmara Bölgesi'nde yer almıştır.
- **Kaide Üzerinde Tek Bütüncül Balkonlu Saat Kuleleri:** Değerlendirmemize dahil olan 28 adet saat kulesinden 2 adet "Küçük Çıkma Balkonlu Saat Kulesi"nin ikisi de Marmara Bölgesi'nde yer almıştır.
- **Petek Altında Çıkma ile Oluşmuş Tek Bütüncül Balkonlu Saat Kuleleri:** Değerlendirmemize dahil olan 28 adet saat kulesinden 9 adet "Petek Altında Çıkma ile Oluşmuş Tek Bütüncül Balkonlu Saat Kule"nin %77,78 ile 7 adeti Orta Karadeniz Bölgesinde, %11,11 ile 1'er adeti İç Anadolu ve Akdeniz Bölgesinde yer almıştır.
- **Petek Altında Form daralması ile Oluşmuş Tek Bütüncül Balkonlu Saat Kuleleri:** Değerlendirmemize dahil olan 28 adet saat kulesinden "Petek Altında Form daralması ile Oluşmuş Tek Bütüncül Balkonlu Saat Kulesi" sadece İç Anadolu bölgesinde bir adet yer almıştır.
- **Birden Çok Bütüncül Balkonlu Saat Kuleleri:** Değerlendirmemize dahil olan 28 adet saat kulesinden 3 adet "Çok Bütüncül Balkonlu Saat Kulesi"nin ikisi de Marmara Bölgesi'nde yer almıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

18. yy ile birlikte başlayan Osmanlı Mimarlığındaki batılılaşıma 19.yy'ın sonlarında doruğa ulaşmıştır. Bu kapsam içinde Osmanlı'da var olan Klasik mimarlık, özellikle II. Abdülhamid Han Döneminde (1876-1909), üstlendiği merkezi devleti tüm imparatorlukta temsil etme misyonuyla ayrı bir önem kazanmıştır. Merkezi devlet tarafından tercih edilen Klasik mimarlıkla taşrada birçok hükümet konağı, okul, askeri bina, hapishane, hastanenin yanı sıra saat kuleleri de inşa edilmiştir. Saat kuleleri, Osmanlıda günlük hayata 16.yy'da girmiştir. Batılılaşıma süreci ile 18. ve 19. yüzyıllarda ise il ve ilçelerde artmıştır. Bu artışın nedeninin de, 19.yüzyılda devlet otoritesinin azalmasıyla ilgili olduğu da düşünülmektedir. Bu tür, tek kule tipi yapıların otoritenin simgesel ifadesi olarak algılandığı görülmüştür. Osmanlı Devleti de batıdan gördüğü bu tarz yapıları yaparak hem gücünü gösterecek hem de halka hizmet edecektir. Ayrıca batıda olduğu gibi Anadolu'da da yaygınlaşması yeni bir dönemin de işaretçisidir.

28 adet saat kulesini balkonlarının mevcudiyeti, balkon tipleri, sayıları ve balkonların kule üzerinde konumlanışlarına göre değerlendirerek henüz tekil saat kuleleri için yapılmamış bir tipoloji denemesi yapılmıştır. Çalışma Grubumuzdaki tekil saat kulelerinde ağırlıklı olarak balkonsuz saat kulelerine rastlamaktayız. Ardından da minarelerimizi andıran petek altından bütüncül çıkma balkonlu tekil saat kulelerini çoğunu Orta Karadeniz Bölgesinde tespit edebiliyoruz. Bölgesel tipolojiye göre hareket etmek de bir tasarım yöntemidir.

Önemli bir kültürel mirasımız olan Saat Kuleleri yapıldığı zaman diliminde kentsel imge değeri taşımanın gerisinde padişahın kentlerdeki simgesel varlığının ve egemenliğinin görsel teyidi olarak yorumlanır. Günümüzde ise yaşanmışlıklarından dolayı bu değerlerin üzerine kentsel belleği de yükleyen saat kuleleri gelecek nesillerle konuşmaya devam edip yapıldığı dönemin tarihini araştırtmak için ilgi uyandıran bir araştırtacak kentlerin belleğinde önemli kentsel imge olmasından dolayı korunması gerekliliği unutulmamalıdır. Bu araştırma makalesi kültürel mirasımızı korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak için oldukça önemli bir veri kaynağı olan karşılaştırmalı çalışmalara da taban oluşturabilecek tipolojik araştırmalara yeni bir açılım getirmiştir.

Türkiye'de kültür endüstrisi alanında yapılamayanların başında imge oluşturma veya oluşmuş hazır imgeleri kullanamama veya küresele taşıyamama sorunu gelmektedir. İşte tam da burada kültür bilimcilerin, yerel idarecilerin, bilim adamları ve bürokratların bir araya gelip, hangi kültürel değerlerin bu şehri temsil yeteneğine sahip olduğuna; yine bu değerlerin birer imge olarak, kent kimliğinin oluşmasına ve bir istihdam alanı olarak görülen kültür endüstrisinin canlanmasına ne denli katkı sağlayabileceğine karar vermeleri gerekmektedir. Bu yazımızın temel amaçlarından biri de muhtemel bu türden ortak çalışmalara kapı aralamaktır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Acun, H., (1994). Anadolu Saat Kuleleri, Ankara.
- Acun, H., (2011). Osmanlı İmparatorluğu Saat Kuleleri, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Acun, H., (1992). Az Bilinen Saat Kulelerimiz. İlgi, Sayı:68
- Acun, H., (1991). Az Tanınan Anadolu Saat Kuleleri, Kültür Ve Sanat, Yıl:3, Sayı:9.
- Aktüre, S., (1983). Osmanlı Devletinde Taşra Kentlerindeki Değişim. Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, IV.Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul, 891-904.

- Altınışık, I.U., (2012). Osmanlı'da Zaman-Mekan Kavrayışının Değişimi ve Mimarlık, T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul
- Cansever, M., (2009). Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Saat Kulesi, birinci baskı, NTV Yayınları, İstanbul.
- Cengizkan, A., (2002) Modernin Saati: 20.nci Yüzyılda Modernleşme ve Demokratikleşme Pratiğinde Mimarlar, Kamusal Mekan ve Konut Mimarlığı. Boyut yayıncılık, Mimarlar Derneği, ss:240.
- Cengizkan, A., (1999). Saat Kuleleri ve Kamusal Mekan. İstanbul, Arredamento, ss:96-103.
- Deringil, S., (2002). İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)", Güven, G.Ç., İstanbul. Yapı Kredi Yayınları, ss:32, 74-85, 120-122, 147-148, 157-159, 175-178, 183.
- Duymaz, A.Ş., (2003). II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri) T.C.Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta,
- Evliya Çelebi, (2010). Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi (Hazırlayanlar: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Georgeon, F., (2006). Sultan Abdülhamid, (Çev.Berktaş, A., İstanbul: Homer Kitabevi, 278-303, 352-368.
- Güntan, Ç., (2007), II. Abdülhamid Döneminde İmparatorluk İmajının Kamu Yapıları Aracılığı İle Osmanlı Kentine Yansıtılması Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Gürbüz, A., (2011). Safranbolu Saat Kulesi ve Zaman Ölçerler Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Safranbolu.
- Gürbüz, A., (2010). Safranbolu Saat Kulesi ve Zaman Ölçer Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Safranbolu.
- Gürbüz, Ş., (2009). Saat Kulelerinin Varlığı ve Yokluğu Üzerine, 133-149; Derleyen: YKY, Zamanın Görünen Yüzü Saatler, Yayın No: 2869, İstanbul.
- İnalçık, H., (1996). Osmanlı İmparatorluğu- Toplum ve Ekonomi, Eren Yayıncılık, İstanbul, 425-430.
- Kreiser, K., (2006). Ottoman Clock Towers: A Preliminary Survey and Some General Remarks on Construction Dates, Sponsors, Locations and Functions, 543-556; Derleyen: Kaçar, M. ve Durukal, Z., Essays in honour of Ekmeleddin İhsanoğlu, Volume I, Societies, Cultures, Sciences: A Collection of Articles, IRCICA, İstanbul.
- Lory, B. ve Popovic, A., (1999). Balkanların Kavşağındaki Manastır, Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri, (Dumont, P., Georgeon, F., Berktaş, A.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss:64-65.
- Ortaylı, İ., (2006). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 24, 25, 31, 32.
- Şapolyo, E.B., (1969). Saat Kulelerimiz, Önasya (IV:44):10-11, Ankara.
- Tanyeli, U., (1998). İslam Dünyası'nda Modern Zaman Bilincinin Doğuşu, 166-176, Anytime Konferans Bildirileri Kitabı; Derleyen: Aktüre, Z., (1999), Mimarlar Derneği, Ankara.
- Tanyeli, U., (1998). The Emergence of Modern Time Consciousness in the Islamic World and the Problematics of Spatial Perception,

159-167; Derleyen: Davidson, C.C., (1999). Anytime, MIT Press, Cambridge.

- Uluengin, B., (2010). Secularizing Anatolia Tick by Tick: Clock Towers in The Ottoman Empire and The Turkish Republic, International Journal of Middle East Studies, 17-36.
- Yerasimos, S., (1999). Tanzimat'ın Kent Reformları Üzerine, Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri, (Dumont, P., Georgeon, F., Berktay, A.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss:1-19

Resimlerin Kaynakçası;

1. <http://www.youtube.com/watch?v=6wBhGcOmPwg>
2. http://kentarsivi.balikesir.bel.tr/Kent_Mekanlari.aspx
3. <http://sarimor.com/Galeri.html>
4. <http://tokatitaniyalim.blogspot.com.tr/2008/12/tokat-saat-kuleleri.html>
5. <http://www.asirproje.com.tr/sivrihisar-saat-kulesi.htm>
6. <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=46636&start=5>